

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
รอบวนอุทยานเขาหลวง เขตอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
Factors Affecting the Community Strength and the
Community Economic Development in Area Khao Luang
Forest Park Krokphra District, Nakhon Sawan Province

พัชราภา สิงห์ธนสาร *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรอบวนอุทยานเขาหลวง เขตอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1,493 ครัวเรือนจาก 4 ตำบล 15 หมู่บ้าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) และวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ผลการวิจัยพบว่า

- ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในมิติของรายจ่ายประกอบไปด้วย “รายจ่ายประเภทต้นทุนในการประกอบอาชีพ รายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและรายจ่ายรวมเฉลี่ยต่อคนในครัวเรือน” นั้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงเชิงลบต่อความเข้มแข็งของชุมชน

- ปัจจัยทางด้านสังคมประกอบไปด้วย “การที่คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ และการที่คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง” นั้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน

- ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในมิติของรายได้ และปัจจัยทางการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้นั้นเป็นปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

- ปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจคือ “รายจ่ายประเภทต้นทุนในการประกอบอาชีพ” รายได้รวมเฉลี่ยต่อคนในครัวเรือน และปัจจัยทางด้านสังคมคือ “การที่คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่”

* รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, Email: phat-sing@hotmail.com

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกเหนือจากการสร้างรายได้และลดรายจ่ายแล้ว จึงควรให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านสังคมประกอบด้วย

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วนอุทยานเขาหลวง

Abstract

The objectives of this study is to study the factors that effect the community strength and the community economic development area Khao Luang Forest Park: Krokphra District, NakhonSawan Province. This study employed the quantitative research methodologies. The questionnaires and interviews were used as research tools to collect data from 1,493 households in 15 villages from 4 Tambon. The researcher used Exploratory Factor Analysis (EFA) and Structural Equation Modeling (SEM) as the techniques to analyze the data. The results of this study revealed as follows:

- The economic factors in terms of expenditure, including “cost, necessary expenditures and average expenditures per person in household” are factors that have a negative direct effect on the community strength.

- The social factors, including “the number of the people in the household, non-smokers and people aged 6 and over do religious practice at least 1 time per week” are factors that have a positive direct effect on the community strength.

- The economic factors in terms of revenue and occupational factors do not have a direct effect on the community strength.

- The factors that have a direct effect on the community economic development, including the economic factors that is “cost and average revenue”, and the social factors that is “non-smokers”.

Therefore, the community economic development in addition to generating revenue and reduce costs, it should pay more attention to the social factors.

Keywords: the Community Strength, the Community Economic Development, Khao Luang Forest Park

1. บทนำ

จากการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ พบว่าทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการว่างงาน ปัญหาการมุ่งเอารอดเอาเปรียบ ตลอดจนปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวความคิดพัฒนาโดยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมจากฐานล่างคือครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่มาจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 โดยกระทรวงมหาดไทยได้นำแนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในงานวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

วนอุทยานเขาหลวงนับว่ามีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม อากาศบนยอดเขาเย็นสบายเหมาะแก่การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจและอยู่ไม่ไกลชุมชนมากนัก ในอดีตที่ผ่านมาพบว่าทรัพยากรธรรมชาติในเขตวนอุทยานเขาหลวงได้ถูกบุกรุกทำลายจากมนุษย์ โดยเฉพาะการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ การลักลอบหาของป่าและพืชสมุนไพรโดยปราศจากการควบคุม ตลอดจนปัญหาด้านไฟป่า ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในวนอุทยานเขาหลวงเสื่อมโทรมลงจนใกล้วิกฤติ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องแหล่งน้ำตามลำห้วยลำธาร ที่ในอดีตมีน้ำไหลตลอดปี ต้องเหือดแห้งลงในฤดูแล้ง ทำให้ไม่มีน้ำหล่อเลี้ยงในชุมชนรอบๆได้ อีกทั้งสภาพธรรมชาติที่สวยงามก็ถูกทำลายลง จึงทำให้ราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง ตลอดจนหน่วยงานราชการ วัดและสื่อมวลชนได้เสนอแนะให้ทางราชการเร่งหามาตรการที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแห่งนี้ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ดังนั้นกรมป่าไม้ โดยป่าไม้เขตจังหวัดนครสวรรค์ จึงได้ดำเนินการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยานเขาหลวงขึ้นมา เพื่อให้ได้รับการจัดการทางด้านวิชาการ อย่างมีระบบแบบแผนที่ถูกต้อง เอื้ออำนวยประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่ประชาชนโดยส่วนรวมต่อไป

วนอุทยานเขาหลวงอยู่เขตรอยต่อของจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี มีราษฎรที่อยู่อาศัยและมีที่ทำกินติดต่อกันและใกล้เคียงพื้นที่วนอุทยานเขาหลวงในเขตจังหวัดนครสวรรค์มี 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอลาดยาว และอำเภอโกรกพระ 7 ตำบลคือ ตำบลหนองกรด ตำบลวังม้า ตำบลหนองยาว ตำบลบางประมุง ตำบลนากลาง ตำบลศาลาแดง และตำบลเนินศาลา ส่วนที่อยู่ในเขตจังหวัดอุทัยธานีมี 2 อำเภอ คือ อำเภอสว่างอารมณ์ และอำเภอทัพทัน 2 ตำบล คือ ตำบลหนองหลวง และตำบลโคกหม้อ

เนื่องจากชาวบ้านบริเวณรอบพื้นที่วนอุทยานเขาหลวงประสบกับปัญหาความยากจน ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนได้อาศัยที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นที่ทำกินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ การขาดอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รวมทั้งการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตน เพื่อยังประโยชน์ระยะยาวและอย่างยั่งยืน จึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่วนอุทยานเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า ซึ่งกลุ่มนายพรานนี้จะทำการจุดไฟเผาป่าด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ในการล่าสัตว์แต่ละชนิด โดยเฉพาะประเภทสัตว์ที่กินพืชเป็นอาหารและนักล่าสัตว์ป่ามักจะไม่ดับไฟสนิทก่อน จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาไฟป่าซึ่งมักเกิดเป็นประจำในหลายพื้นที่ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร นอกจากนี้ ยังพบว่าความต้องการใช้สอยทรัพยากรของชุมชนในเขตวนอุทยานมีอยู่สูงมากและยากต่อการควบคุมดูแล เช่น กลุ่มหาของป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ไข่มดแดง ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยตามแนวเขตป่า มีอาชีพเกษตรกรรม ฐานะยากจน การศึกษาต่ำ มีความจำเป็นต้องพึ่งพาผลผลิตจากป่าในการดำรงชีวิตตลอดทั้งปี ลักษณะการใช้ทรัพยากรนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังขาดหลักการอนุรักษ์ ส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวตามธรรมชาติของทรัพยากรในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทำให้สภาพพื้นที่เกิดความแห้งแล้งมากโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่วนอุทยานกับชุมชนที่อยู่โดยรอบวนอุทยานด้วย (จันทนา อินทปัญญา, รวิวรรณ เทนอิสสระ และ ณัฐชัย นุชชม, 2553)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งหาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน แต่เนื่องจากในแต่ละชุมชนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนย่อมแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงได้มีการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อศึกษาว่าปัจจัย 3 ด้านต่อไปนี้ คือ ด้านสภาพเศรษฐกิจ ด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และด้านสังคม มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนรอบวนอุทยานเขาหลวงเพื่อให้ทราบแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นลำดับต่อไป โดยในงานวิจัยนี้จะทำการศึกษาเฉพาะเขตอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรอบวนอุทยานเขาหลวง เขตอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

3. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดสำคัญต่างๆที่นำมาใช้เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรอบวนอุทยานเขาหลวงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดประกอบไปด้วย

- แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ

สามารถสรุปได้ 7 แนวทางที่สำคัญได้แก่

- 1) แนวคิดที่เน้นการเจริญเติบโต หรือแนวคิดแบบดั้งเดิม
- 2) แนวคิดการกระจายรายได้ ให้มีความสำคัญกับการกระจายรายได้ก่อนแล้วจึงเจริญเติบโต เป็นการพัฒนาตามแนวคิดของสังคมนิยม
- 3) แนวคิดการกระจายรายได้และความเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กัน ผลประโยชน์จากการพัฒนาสามารถกระจายไปได้ตลอดเวลาพร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต

4) แนวคิดด้านสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เน้นความสำคัญของการพัฒนาไปที่ตัวคนเป็นหลัก

5) แนวคิดการพึ่งตนเอง พัฒนาประเทศโดยลดการพึ่งพาต่างประเทศลง

6) แนวคิดตามทฤษฎีภาวะทันสมัย

7) แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

ซึ่งในงานวิจัยนี้ ได้นำแนวคิดด้านสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ

- แนวคิดด้านสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน

แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการพัฒนาไปที่ตัวคนเป็นหลัก โดยเชื่อว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่อาจแก้ปัญหาความยากจนได้เสมอไป มีคนอีกเป็นจำนวนมากยังขาดสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ในขณะที่ประเทศมีการเจริญเติบโต เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของคนยากจนที่ขาดแคลนสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีพ การพัฒนาตามแนวคิดนี้จึงมุ่งที่จะให้ผลของการพัฒนาตกไปถึงคนยากจนโดยตรงอย่างรวดเร็ว ก่อนที่เขาจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) เครื่องชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มี 5 หมวด 30 ตัวชี้วัด

หมวดที่ 1 สุขภาพดี มี 7 ตัวชี้วัด

หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย มี 8 ตัวชี้วัด

หมวดที่ 3 ฝึกฝนการศึกษา มี 5 ตัวชี้วัด

หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า มี 4 ตัวชี้วัด

หมวดที่ 5 ปลุกฝังค่านิยมไทย มี 6 ตัวชี้วัด

กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการชี้วัดว่าคนในแต่ละครัวเรือน ควรมีคุณภาพชีวิตขั้นต่ำในเรื่องนั้น ๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ (ปกติจะกำหนด 5 ปี ตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงจะถือว่า “มีคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน”

- แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์ การเตรียมความพร้อมทั้งชาวบ้าน การระดมทุนทั้งทุนทางสังคมและ การระดมทุน มีการวางระเบียบอย่างง่าย ๆ ในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ผลักดันของเศรษฐกิจชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นข้อมูลตัวหนึ่งจาก ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2556) นอกเหนือจากนี้โครงสร้างพื้นฐานสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สภาพแรงงาน สุขภาพและอนามัย ความรู้และการศึกษา ยาเสพติด ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยจากภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน โดยด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีตัวชี้วัดคือการพัฒนาด้านการแสดงความคิดเห็น การพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

เมื่อชุมชนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนเองแล้วจะก่อให้เกิดองค์กรทางสังคม และสามารถพัฒนาตนเองไปสู่องค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหลากหลาย

องค์กรชาวบ้านเมื่อเข้มแข็งแล้วต้องดำเนินงานตามแนวคิดและกิจกรรมทั้งทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการบริหารจัดการให้ควบคู่กันไปทั้งสี่ด้าน (สัมพันธ์ เตชะธิดา, 2540, หน้า 78-79)

1) ด้านการเมือง องค์กรชุมชนต้องสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐ และภายนอกได้ ต้องศึกษาเรียนรู้กลไกตลาด และต่อรองกับภาครัฐกิจได้ รวมทั้งต้องผลักดันให้มีกฎหมายคุ้มครองการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนแบบไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร บุคลากร วิชาการ ข้อมูล และเทคโนโลยี ต่างๆ

2) ด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่จะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มีการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า และการทำกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่ชุมชนมีอำนาจ เช่น ปิมน้ำมัน ร้านค้า การค้าขาย ผ้าพื้นเมือง แปรรูปข้าว แปรรูปวุ้น กล้วย เป็นต้น

3) ด้านสังคมวัฒนธรรม ต้องสร้างการรวมกลุ่มที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเกาะเกี่ยวการรวมตัวให้เหนียวแน่นขึ้น

4) ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีการเรียนรู้ และกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ การจัดการองค์กร การแบ่งบทบาทหน้าที่และการจัดทำแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

- แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

ความสำคัญ และประโยชน์ของจริยธรรม (วศิน อินทสระ, 2541, หน้า 6-9)

1) จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง ทั้งนี้ควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรกเพื่อเป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่นๆทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง การพัฒนาที่ขาดหลักจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี เพราะผู้มีความรู้แต่ขาดหลักจริยธรรมย่อมก่อความเสียหายได้มากกว่าผู้ด้อยความรู้

2) การพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาจิตใจคนก่อนหรืออย่างน้อยก็ให้พร้อมกันไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่นๆเพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมาก

3) จริยธรรมมิได้หมายถึง ถือศีล เข้าวัด จำศีลภาวนาโดยไม่ทำประโยชน์ให้สังคม แต่จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติการกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมทำหน้าที่ตนอย่างถูกต้อง เว้นสิ่งที่ควรเว้นทำในสิ่งที่ควรทำด้วยความฉลาดรอบคอบ ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีคุณค่าสำหรับทุกคน ทุกวิชาชีพ ทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดได้ด้วยจริยธรรม

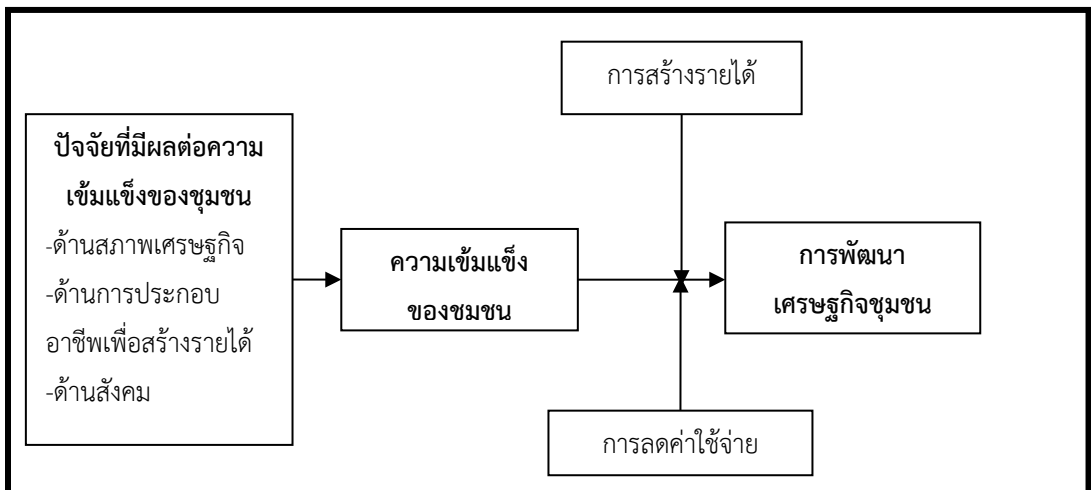
4) การทุจริต คดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆอันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรมมีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันและละทิ้งความละโมภโลภมากแล้วมามีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ยึดเอาจริยธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์ (2541) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ สรุปว่า กลไกในการพึ่งตนเองที่ส่งผลต่อศักยภาพของชุมชนมี 3 ประการ ได้แก่ (1) กลไกทางสังคม (2) กลไกทางวัฒนธรรม และ (3) กลไกทางการศึกษา ทำให้มีการสืบทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ คุณค่า ความเชื่อ ในด้านการประกอบอาชีพ และการรักษาพยาบาล ส่วนเงื่อนไขประกอบด้วย ความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อนบ้าน ความเชื่อในอาวูโส และการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพึ่งตนเอง

ไพวรรณ ทิพย์สนเทห์ (2542) ได้ศึกษาการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนโครงการโคราชพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกก พบว่า ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันสำคัญให้มีการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ประสบความสำเร็จ มีดังนี้ (1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2) การพัฒนากลุ่มหรือองค์กรชุมชน (3) การพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (4) การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ

พรเทพ รัตนเรืองศรี (2550) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ของหมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น โดยมีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนจากปัจจัยภายใน 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างการบริหารกลุ่ม ด้านการบริการ ด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และด้านการบริหารจัดการ ส่วนปัจจัยภายนอก แบ่งเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบทฤษฎีเพื่อใช้ในการวิจัยโดยการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพปัจจัย 3 ด้านที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วย

1. ด้านสภาพเศรษฐกิจ ตัวชี้วัดได้แก่
 - รายได้จากอาชีพหลัก
 - รายได้จากอาชีพเสริม

- รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน
- รายจ่ายประเภทต้นทุน
- รายจ่ายที่จำเป็น
- รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน

2. ด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ตัวชี้วัดได้แก่

- คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและรายได้
- อายุมากกว่า 60 ปีมีอาชีพและรายได้
- ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน

3. ด้านสังคม ตัวชี้วัดได้แก่

- คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 1 ครั้ง)
- คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่
- คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- คนสูงอายุ ได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมู่บ้าน/ชุมชน หรือภาครัฐ
- คนพิการ ได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมู่บ้าน/ชุมชน หรือภาครัฐ
- คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/

ชุมชนหรือท้องถิ่น

ความเข้มแข็งของชุมชน ตัวชี้วัดได้แก่ จำนวนครั้งที่ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมในการค้นหาปัญหาแก้ไขปัญหในรอบปีที่ผ่านมา

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตัวชี้วัดได้แก่ การที่คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี นั่นคือคนในชุมชนมีการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ประชากรได้แก่ชาวบ้านในเขตชุมชนรอบวนอุทยานเขาหลวง อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พิจารณารายครัวเรือนครอบคลุม 15 หมู่บ้าน 4 ตำบล มีจำนวนทั้งสิ้น 1,493 ครัวเรือน โดยมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ตำบล	หมู่	บ้าน	ครัวเรือนทั้งหมด	ประชากรที่อาศัยจริง (คน)
บางประมุง	3	บ้านหนองตายาย	133	497
	7	บ้านช่องรวก	97	347
	8	บ้านหนองโพธิ์	140	527
นากลาง	1	บ้านนากลาง	195	634
	2	บ้านในซุ้ง	55	171
	3	บ้านหนองปลาเค้า	33	87
	7	บ้านถ้าผาสวรรค์	57	153
ศาลาแดง	8	บ้านหนองจอก	82	259
	1	บ้านหนองโสน	116	340
	2	บ้านศาลาแดง (ทุ่งรกฟ้า)	192	652
	3	บ้านหนองกลางโนน	51	168
เนินศาลา	4	บ้านเนินศาลา (โปร่งสะเดา)	65	211
	5	บ้านท่ารวก	77	237
	6	บ้านคลองม่วง-เนินไร่	62	155
	8	บ้านเขาถ้าพระ	138	480
รวม			1,493	4,918

ที่มา : (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์, 2558)

4.2 เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ข้อคำถามที่ใช้ได้ประยุกต์มาจากแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน (จปฐ) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ของกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ปี 2557 รวมถึงจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งเป็น 6 ส่วน

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ
- ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนด้านสภาพเศรษฐกิจ เป็นคำถามปลายเปิด
- ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เป็นคำถามปลายเปิด และคำถามแบบเลือกตอบ
- ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนด้านสังคม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ
- ส่วนที่ 5 ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ส่วนที่ 6 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นคำถามที่ให้เลือกคำตอบแบบมีน้ำหนักมาก-น้อยแตกต่างกัน (rating scale)

4.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อยืนยันคุณภาพของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้กับคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการทางสถิติด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) และการหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha) โดยมีรายละเอียดและผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (principal component analysis) เพื่อสกัดองค์ประกอบและกำหนด การหมุนแกนองค์ประกอบแบบแวนิแมกซ์ (varimax) จะทำการคำนวณหาค่าน้ำหนักขององค์ประกอบเป็นรายปัจจัยเพื่อทดสอบความถูกต้องของมาตรวัดตัวแปร และชี้ถึงความเหมาะสมในการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย โดยกำหนดให้ในแต่ละองค์ประกอบต้องมีค่า (Kaiser-Meyer-Olkin: KMO) ไม่น้อยกว่า 0.50 หรือให้มีค่าเข้าใกล้ 1 ถ้าค่า KMO น้อย แสดงว่าตัวแปรไม่เหมาะที่จะวิเคราะห์ปัจจัย (สุภมาส อังศุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และ รัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์, 2552, หน้า 97) และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในงานวิจัยนี้กำหนดค่าน้ำหนักองค์ประกอบไม่น้อยกว่า 0.50 สำหรับสัดส่วนการอธิบายร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร (variance explained) ควรมีค่า 60 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงว่า ตัวแปรมีความตรงแบบรวมศูนย์ (convergent validity) ค่าผันแปร (eigen value) ควรมากกว่า 1 (สุภมาส อังศุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์, 2552, หน้า 102) และค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.7 (Hair, et al., 2006) สรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติรายได้

ตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติรายได้ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด (1) รายได้จากอาชีพหลัก (2) รายได้จากอาชีพเสริม และ (3) รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ของตัวชี้วัดอยู่ระหว่าง 0.609 ถึง 0.904 มีค่า KMO เท่ากับ 0.53 ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) รวมเท่ากับ 62.25 และมีค่าผันแปร (eigen value) เท่ากับ 1.87 ซึ่งหมายความว่า ตัวชี้วัดที่นำมาใช้วัดตัวแปรการปฏิบัติการด้านทักษะความชำนาญมีความเหมาะสม โดยมีความตรงแบบรวมศูนย์ และสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติรายได้ได้ร้อยละ 62.25

2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติด้านรายจ่าย

ตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติด้านรายจ่ายมีตัวชี้วัด 4 ตัว คือ (1) รายจ่ายประเภทต้นทุน (2) รายจ่ายที่จำเป็น และ (3) รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ของตัวชี้วัดอยู่ระหว่าง 0.70 ถึง 0.85 มีค่า KMO เท่ากับ 0.62 ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) รวมเท่ากับ 61.27 และมีค่าผันแปร (eigen value) เท่ากับ 1.84 ซึ่งหมายความว่า ตัวชี้วัดที่นำมาใช้วัดตัวแปรการปฏิบัติการด้านการจูงใจ มีความเหมาะสม โดยมีความตรงแบบรวมศูนย์ และสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจในมิติด้านรายจ่าย ได้ร้อยละ 61.27

3) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรด้านสังคม

ตัวแปรด้านสังคม มีตัวชี้วัด 5 ตัว คือ (1) คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 1 ครั้งฯ) (2) คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ (3) คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (4) คนสูงอายุ ได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมูบ้าน/ชุมชน หรือภาครัฐ (5) คนพิการ ได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมูบ้าน/ชุมชน หรือภาครัฐ และ (6) คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของหมูบ้าน/ชุมชน หรือท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์พบว่า แยกได้เป็น 3 องค์ประกอบ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรในองค์ประกอบหลักมาใช้เพียงองค์ประกอบเดียว ประกอบด้วย ตัวชี้วัด (1) คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 1 ครั้งฯ) (2) คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ (3) คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ของตัวชี้วัดอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 0.81 มีค่า KMO เท่ากับ 0.59 ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) รวมเท่ากับ 60.14 และมีค่าผันแปร (eigen value) เท่ากับ 1.67 ซึ่งหมายความว่า ตัวชี้วัดที่นำมาใช้วัดตัวแปรด้านสังคม มีความเหมาะสม โดยมีความตรงแบบรวมศูนย์ และสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรด้านสังคม ได้ร้อยละ 60.14

4) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้

ตัวแปรด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ มีตัวชี้วัด 4 ตัว ประกอบด้วย (1) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้ (2) คนอายุมากกว่า 60 ปีเต็มขึ้นไป มีอาชีพและมีรายได้ (3) ครัวเรือนมีการเก็บออมเงินและ (4) จำนวนคนในครัวเรือน ผลการวิเคราะห์พบว่า แยกได้เป็น 2 องค์ประกอบ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรในองค์ประกอบหลักมาใช้เพียงองค์ประกอบเดียว ประกอบด้วย ตัวแปร (1) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้ (2) คนอายุมากกว่า 60 ปีเต็มขึ้นไป มีอาชีพและมีรายได้ และ (3) จำนวนคนในครัวเรือน แต่เมื่อผู้วิจัยทำการวิเคราะห์หา

ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) รวมเพื่อหาความสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรพบว่าได้เพียงร้อยละ 38.28 ไม่ถึงร้อยละ 60 ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการตัดตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่ต่ำที่สุด คือคนอายุมากกว่า 60 ปีเต็มขึ้นไป มีอาชีพและมีรายได้ ออกไปเหลือ 2 ตัวชี้วัดคือ (1) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้ และ (2) จำนวนคนในครัวเรือน ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ของตัวชี้วัดเท่ากับ 0.75 มีค่า KMO เท่ากับ 0.50 ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) รวมเท่ากับ 60.43 และมีค่าผันแปร (eigen value) เท่ากับ 1.11 ซึ่งหมายความว่า ตัวชี้วัดที่นำมาใช้วัดตัวแปรด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ มีความเหมาะสม โดยมีความตรงแบบรวมศูนย์ และสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ได้ร้อยละ 60.43

การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability analysis) ของแบบสอบถาม โดยการนำผลการวิเคราะห์ปัจจัยมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเที่ยงของมาตรวัดตัวแปรด้วยการวัดค่าความสอดคล้องภายใน (internal consistency) ด้วยวิธีครอนบาค (Cronbach's alpha) คุณภาพโดยรวมของแบบสอบถามทั้งฉบับพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.7 (Hair et al., 2006) ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงพบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา เท่ากับ 0.71 หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยมีความเที่ยงตรงในการวัดตัวแปรอย่างเชื่อถือได้ (construct reliability)

สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยและการวิเคราะห์ค่าความเที่ยง พบว่า ทุกปัจจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ มีค่าการผันแปรของปัจจัย (eigen value) มากกว่า 1 โดยมีค่าการผันแปรอยู่ระหว่าง 1.11 ถึง 1.87 ตัวชี้วัด ตัวแปรแต่ละตัวมีค่าน้ำหนักของปัจจัย (factor loading) มากกว่า 0.5 โดยมีค่าน้ำหนักปัจจัยอยู่ระหว่าง 0.59 ถึง 0.82 ค่าสัดส่วนความแปรปรวนของตัวแปร (% variance explained) อยู่ระหว่าง 60.14 ถึง 62.25 และค่า KMO มีค่าอยู่ระหว่าง 0.50 ถึง 0.62

จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ตัวชี้วัดของแต่ละตัวแปรมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ตัวชี้วัดนั้นร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งต่อจากนี้ ผู้วิจัยได้นำตัวแปรหรือปัจจัยทั้งหมดไปทำการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ในขั้นตอนต่อไป

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รอบวนอุทยานเขาหลวง เขตอำเภอโกกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ใช้การวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

1) ทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) โดยการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของตัวแปร ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ด้านสภาพเศรษฐกิจ ด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้และด้านสังคม

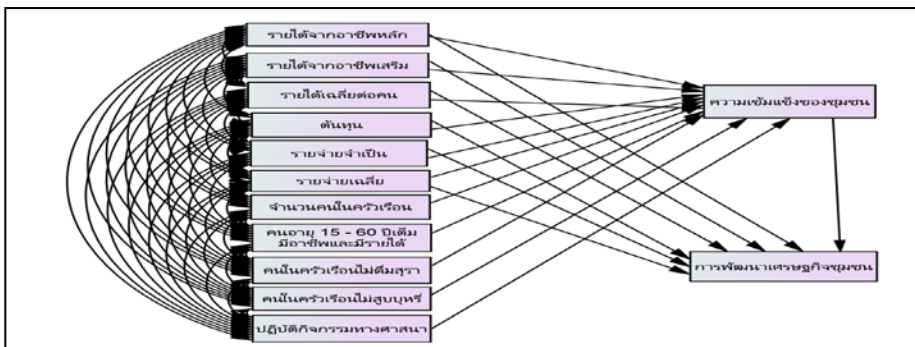
ด้านสภาพเศรษฐกิจ ตัวแปร ประกอบด้วย (1) รายได้จากอาชีพหลัก (2) รายได้จากอาชีพเสริม (3) รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (4) รายจ่ายประเภทต้นทุน (5) รายจ่ายที่จำเป็น และ (6) รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน

ด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ตัวแปร ประกอบด้วย (1) จำนวนคนในครอบครัว และ (2) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้

ด้านสังคม ตัวแปร ประกอบด้วย (1) คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 1 ครั้งฯ) (2) คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ และ (3) คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

ความเข้มแข็งของชุมชน ตัวแปรคือ จำนวนครั้งที่ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมในการค้นหาปัญหาแก้ไขปัญหาในรอบปีที่ผ่านมา

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวแปรคือ ความสุขในการใช้ชีวิตของคนในชุมชน

ภาพที่ 2 แบบจำลองเพื่อการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง

2) วิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (path analysis) ระหว่างตัวแปร เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

5. ผลการวิจัย

1) การทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับแต่งพบว่า มีความสอดคล้องในระดับดีโดยมีดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืน (goodness of fit index) ที่ยอมรับได้ในระดับดีซึ่งจะเห็นได้ว่า เส้นทางความสัมพันธ์ตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-square เท่ากับ 5.595 ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า p-value เท่ากับ 0.133 X^2/df มีค่าเท่ากับ 1.865 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องค่า GFI, ค่า CFI และค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.999, 0.999 และ 0.024 ตามลำดับ แสดงผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์โมเดลโครงสร้าง

สถิติที่ใช้วัด	เกณฑ์การยอมรับ	ค่าที่ได้จากผลทดสอบ	ผลการพิจารณา
Chi-square (X^2)	มีค่าต่ำ p-value ไม่มีนัยสำคัญ	5.595	รับได้
X^2/df	ไม่เกิน 2.00	1.865	รับได้
GFI	GFI > 0.90	0.999	รับได้
CFI	CFI > 0.90	0.999	รับได้
p-value	p-value > 0.05	0.133	รับได้
RMSEA	RMSEA เข้าใกล้ 0	0.024	รับได้

สรุปผลการทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีดัชนีวัดความสอดคล้อง (fit index) ที่ยอมรับได้ในระดับดี

2) ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ตามโมเดลโครงสร้างเชิงเส้นภายหลังการปรับแต่งโมเดล โดยยอมให้ค่าความคลาดเคลื่อน (error variance) ของการวัดตัวแปรมีความสัมพันธ์กันได้ตามความเป็นจริง ซึ่งแสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สรุปผลการวิเคราะห์ ในตารางที่ 4

ตารางที่ 3 ชื่อตัวแปรและอักษรย่อในการวิเคราะห์

ชื่อตัวแปรภาษาไทย	อักษรย่อ
รายได้จากอาชีพหลัก	income1
รายได้จากอาชีพเสริม	income2
รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน	AVGincome
รายจ่ายประเภทต้นทุน	cost
รายจ่ายที่จำเป็น	nes
รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน	AVGexpense
คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา	social 25
คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	social 26
ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา	social 27
คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้	Work 21
จำนวนคนในครัวเรือน	pop
ความเข้มแข็งของชุมชน	community
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	happy

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปร ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่า P-value

Path Diagram	Path Coefficients	Standard Errors	p-value
community <--- income1	.024	.000	.643
community <--- income2	.012	.000	.718
community <--- AVGincome	-.012	.000	.817
community <--- cost	-.099	.000	.002*
community <--- nes	-.160	.000	****
community <--- AVGexpense	-.078	.000	.026*
community <--- pop	-.046	.011	.223
community <--- work21	-.029	.046	.261
community <--- social25	.050	.041	.090
community <--- social26	.105	.034	****

Path Diagram	Path Coefficients	Standard Errors	p-value
community <--- social 27	.052	.061	.050*
happy <--- community	-.030	.041	.246
happy <--- income1	-.022	.000	.568
happy <--- income2	.036	.000	.164
happy <--- AVGincome	.142	.000	****
happy <--- socail26	.081	.047	.002*
happy <--- cost	-.100	.000	****
happy <--- nes	.004	.000	.872
happy <--- AVGexpense	-.002	.000	.980

* $p \leq 0.05$

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ภายนอก รายได้จากอาชีพหลัก (income1) รายได้จากอาชีพเสริม (income2) รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGincome) รายจ่ายประเภทต้นทุน(cost) รายจ่ายที่จำเป็น (nes) รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGexpense) คนในครัวเรือนไม่เต็มสุรา (social 25) คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ (social 26) ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา (social 27) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้ (Work 21) จำนวนคนในครัวเรือน (pop) กับตัวแปรสังเกตได้ภายในความเข้มแข็งของชุมชน (community) เป็นการนำเสนอในส่วนของโมเดลโครงสร้างพบว่า

ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีความสำคัญที่สุด คือ รายจ่ายที่จำเป็น (nes) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ -0.160 รองลงมา คือ คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ (social26) กับความเข้มแข็งของชุมชน (community) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ 0.105 โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ และค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีความสำคัญน้อยมี 3 เส้นทาง คือ (1) รายจ่ายประเภทต้นทุน (cost) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (2) รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGexpense) กับความเข้มแข็งของชุมชน (community) และ (3) ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา (social27) กับความเข้มแข็งของชุมชน (community) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ -0.099, -0.078 และ 0.052 โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเส้นทางที่ไม่มีค่านัยสำคัญทางสถิติ คือ (1) รายได้จากอาชีพหลัก (income1) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (2) รายได้จากอาชีพเสริม (income2)

กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (3) รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGincome) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (4) จำนวนคนในครัวเรือน (pop) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (5) คนอายุ 15 - 60 ปีเต็ม มีอาชีพและมีรายได้ (work21) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) (6) คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (social25) กับ ความเข้มแข็งของชุมชน (community) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ 0.024, 0.012, -0.012, -0.046, -0.029 และ 0.050 ตามลำดับ

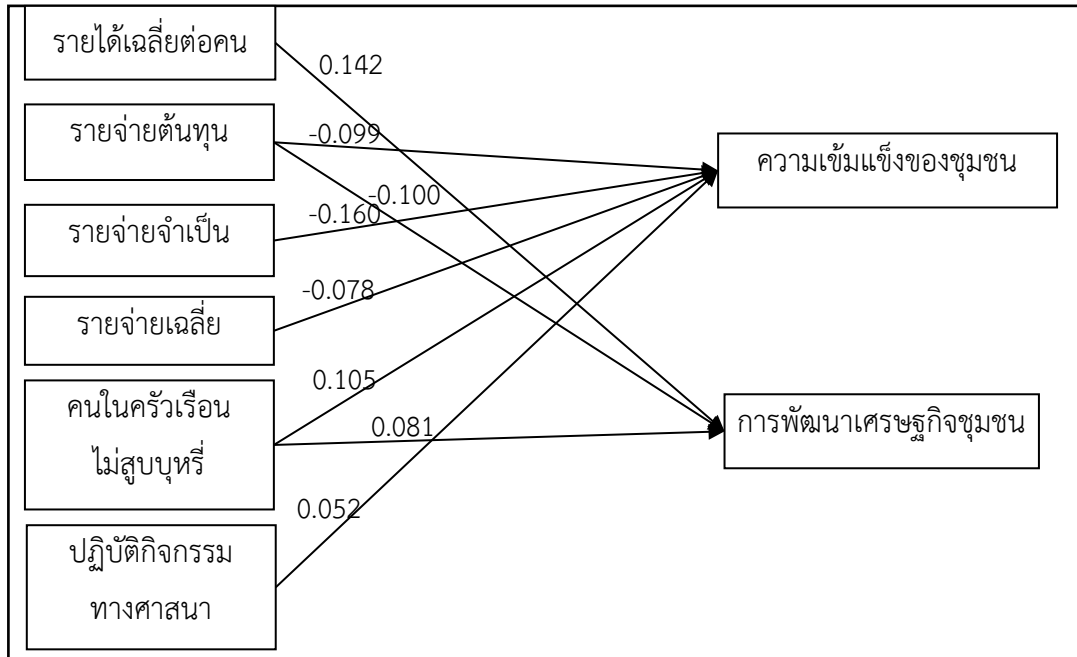
2) เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ภายนอกรายได้จากอาชีพหลัก (income1) รายได้จากอาชีพเสริม (income2) รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGincome) รายจ่ายประเภทต้นทุน(cost) รายจ่ายที่จำเป็น (nes) รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGexpense) กับตัวแปรสังเกตได้ภายใน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) เป็นการนำเสนอในส่วนของโมเดลโครงสร้างพบว่า

ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีความสำคัญที่สุด คือ รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGincome) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) รองลงมาคือ รายจ่ายประเภทต้นทุน (cost) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ 0.142 และ -0.100 อย่างมีค่านัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเส้นทางที่ไม่มีค่านัยสำคัญทางสถิติ คือรายได้จากอาชีพหลัก (income1) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) รายได้จากอาชีพเสริม (income2) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) รายจ่ายที่จำเป็น (nes) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) และรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือน (AVGexpense) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ -0.22, 0.036, 0.004 และ 0.002 ตามลำดับ

ส่วนเส้นทางความสัมพันธ์ที่ไม่ได้นำเสนอแต่เพิ่มเข้ามาในโมเดลโครงสร้างและพบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติคือเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่าง คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ (social 26) กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง เท่ากับ 0.081

3) ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ภายใน ความเข้มแข็งของชุมชน (community) กับตัวแปรสังเกตได้ภายใน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (happy) เป็นการนำเสนอในส่วนของโมเดลโครงสร้างพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางมีค่า เท่ากับ -0.030 แต่ไม่มีค่านัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

หมายเหตุ: \longrightarrow มีอิทธิพลทางตรง

6. สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้คือ

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในมิติของรายจ่ายประกอบไปด้วยรายจ่ายประเภทต้นทุนในการประกอบอาชีพ รายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและรายจ่ายรวมทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนในครัวเรือนนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงเชิงลบต่อความเข้มแข็งของชุมชน นั่นคือหากรายจ่ายของครัวเรือนลดลงก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ สัมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 78) ที่กล่าวไว้ว่า ด้านเศรษฐกิจต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่จะลดรายจ่าย จะสามารถพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนได้ นั่นคือเมื่อรายจ่ายของครัวเรือนลดลง ถึงแม้รายได้เท่าเดิม ก็สามารถทำให้ครอบครัวมีเงินเหลือมากกว่าเดิมที่จะนำไปใช้จ่าย จึงทำให้คนในชุมชนมีเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการค้นหาปัญหาแก้ไขปัญหาส่วนรวมมากขึ้น ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและมีความเข้มแข็งมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาอาชีพโดยการคิดค้น

นวัตกรรมใหม่ หรือการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ และหาได้ง่ายภายในชุมชนมาใช้ในการผลิตจะทำให้ต้นทุนในการผลิตลดลง และทำให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน นั่นคือคนไม่ต้องคิดมากเรื่องการผลิต เรื่องเงินลงทุนก็จะทำให้ระดับของความสุขในการชีวิตเพิ่มขึ้น

ส่วนปัจจัยทางด้านสังคมประกอบไปด้วย การที่คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ และการที่คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้งนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านสังคมคือการที่คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ด้วยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ วศิน อินทสระ (2541, หน้า 6) การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน หรืออย่างน้อยก็ให้พร้อมๆ ไปด้วยกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่นๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมากทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุข การที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยทรัพย์สินเป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจในการดำเนินชีวิตซึ่งกันและกัน

ในขณะที่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในมิติของรายได้ และปัจจัยทางด้าน การประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้นั้นเป็นปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน แม้ว่า จะขัดแย้งกับ สัมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 78) แต่จากการสัมภาษณ์พบว่าคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสนใจในการสืบทอดความรู้ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนนักเพราะส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ และเมื่อจบการศึกษาก็มักไปทำงานที่อื่น ดังนั้นไม่ว่าจำนวนคนในครอบครัวจะมากหรือน้อยจึงไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพในหมู่บ้าน และความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้รายได้ของคนในชุมชนนี้ยังไม่มากพอที่จะสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ตามแนวคิดของมาสโลว์ จึงทำให้ไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆแต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในมิติของรายได้ ก็ยังคงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน นั่นคือทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และทำให้ระดับของความสุขในการชีวิตเพิ่มขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเช่น ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในชุมชนควรให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ลดรายจ่ายของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นรายจ่ายประเภทต้นทุนซึ่งทำได้โดยการใช้ทรัพยากรที่สามารถหาได้ภายในท้องถิ่น ซึ่งจะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการจัดหาจากภายนอก หรือใช้กระบวนการ

ปรับปรุงการผลิตใหม่ให้สามารถลดต้นทุนลงได้ เนื่องจากจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2. ผู้นำชุมชนควรสนับสนุนให้คนในชุมชนนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น โครงการหมู่บ้านศีล 5 เพราะปัจจัยทางด้านสังคม เช่น เรื่องบุหรี และเรื่องการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้

3. หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษาควรสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจอย่างจริงจังโดยการให้ความรู้ และเข้ามาดูแลให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่างๆ ของการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนอาจประสบปัญหาแตกต่างกัน เพื่อให้การรวมกลุ่มสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน เพราะจะมีส่วนสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวของสมาชิกและชุมชน เพราะจะช่วยทำให้ครอบครัวมีการใช้แรงงานมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ความสัมพันธ์ทางครอบครัวอบอุ่นขึ้น สร้างโอกาสทางการศึกษากับคนในครอบครัวมากขึ้น ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ โดยจะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนมีค่าอิทธิพลทางบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสูงที่สุด

4. ผู้นำชุมชนควรสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อลดรายจ่ายทั้งที่จำเป็น และไม่จำเป็นบางประเภทลง โดยหันมาใช้ทรัพยากรที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ทราบว่ารายจ่ายประเภทใดที่สามารถปรับลดได้บ้าง ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจให้ได้ โดยเริ่มจากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ไม่สร้างหนี้ใหม่หรือพยายามลดการเป็นหนี้ให้น้อยลง หาแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถทางการผลิต โดยการศึกษา เรียนรู้ แบ่งปันความรู้ เทคนิคและทรัพยากรด้วยกันเองภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ใช้ชีวิตอย่างสมดุลทั้งภายในครอบครัว และการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเกื้อกูลกัน

บรรณานุกรม

- จันทนา อินทปัญญา, รวีวรรณ เทนอิสสระ และ ณัฐชัย นุชชม. (2553). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การแก้ไขปัญหาความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบวนอุทยานเขาลวง จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรเทพ รัตนเรืองศรี. (2550). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น*. ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- ไพวรรณ ทิพย์สนเท่ห์. (2542). *การวิเคราะห์เชิงผลได้ผลเสีย เศรษฐกิจชุมชนโครงการโคราชพัฒนา: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกก*. ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ทองกาว.
- สัมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). *NGOs อีสาน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. (2558). *ข้อมูลจปฐ ปี 2557*. นครสวรรค์: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์.
- สุภมาศ อังศุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนีกุล ภิญโญภาณุวัฒน์. (2552). *สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- อุดมศักดิ์ วงศ์พันธ์. (2541). *ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ*. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- Hair, J. F., Jr., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. and Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis*. (6th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall International.